

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Ковальової Оксани Анатоліївни
«Психологічні особливості розвитку соціально-комунікативної компетентності вчителів»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук
за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Дисертаційне дослідження Ковальової Оксани Анатоліївни присвячене актуальній проблемі психології – соціально-комунікативній компетентності вчителя, що є запорукою належної підготовки учнів до майбутнього дорослого життя, оскільки вчитель у комунікативному плані є джерелом нормативів писемного й усного мовлення, а у соціальному вимірі – культурних та етичних взірців поведінки.

Перехід до нової ролі партнера у соціальній взаємодії та педагогічній комунікації, вимагають від педагога нової якості соціально-комунікативних властивостей. Варто зазначити, що проблема соціальної та комунікативної компетентності була сферою інтересів багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців. Запропонований дисеранткою напрямок сприяє не тільки розумінню та уточненню поняття «соціально-комунікативна компетентність», поглибленню знань про специфіку розвитку соціально-комунікативної компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти. Саме у цьому напрямку, як засвідчує сьогоденна практика, відчувається актуальна потреба.

Однак, у наявних наукових джерелах поза увагою вчених залишається вивчення психологічних особливостей розвитку вищевказаних компетентностей у вчителів закладів загальної середньої освіти. Тому дисертаційне дослідження О.А. Ковальової є актуальним як для реформування сучасної освіти, так і у науковому плані.

Дисертаційне дослідження здійснено в рамках пріоритетних напрямів

розвитку вітчизняної педагогічної та вікової психологічної науки. Грунтовний аналіз різноманітних наукових джерел за тематикою дослідження надав змогу автору визначити основні підходи до вивчення наукового об'єкту, уточнити понятійний апарат, сформувати теоретико-методологічну базу дослідження. У роботі чітко та логічно сформульовані мета та завдання дослідження, які означили напрям наукового пошуку автора й забезпечили можливість досягнення відповідних результатів, сформульованих у тексті дисертаційного дослідження й підсумованих у загальних висновках.

Дисертація має чітку структуру, яка включає три самостійних розділи, що логічно пов'язані між собою та послідовно відображають теоретичний та практичний аспекти проблеми, яка досліджується.

Наукова новизна отриманих результатів, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації полягає у наступних положеннях.

До абсолютно нових фактів, отриманих в результаті проведенного дослідження, можна віднести:

- визначення, наукове обґрунтування і опис складників розвитку соціально-комунікативної компетентності, представлених у структурно-змістовій моделі, а також системи критеріїв та показників, що дозволяють вивчати стан і процес розвитку, визначити й схарактеризувати рівні вихідного та перспективного розвитку та розробити розвивальну програму;
- виявлення сукупності психологічних особливостей актуального та перспективного розвитку, що дозволяє не тільки розширити уявлення про становлення досліджуваної компетентності у вчителів, а і застосовувати нові факти у практиці освіти дорослих.

До відносно нових фактів, отриманих здобувачем, можна віднести:

- розроблені зміст, форми, методи і засоби формування соціально-комунікативних здатностей, що дозволяє здійснювати цільову перепідготовку вчителів;
- удосконалені методи діагностики досліджуваної компетентності.

Застосування розробленої, експериментально апробованої і запропонованої в дисертаційному дослідженні психодіагностичної методики і розвивальної програми в практичній діяльності шкіл, центрів додаткової освіти дозволяє вимірювати й розвивати рівень досліджуваної компетентності і сприяє підвищенню професіоналізму вчителів.

Результати дослідження є значущими для розвитку педагогічної психології, так як доповнюють наявні в психологічній науці уявлення про розвиток ключових компетентностей та значно уточнюють уявлення про його сутність і зв'язок з рівнем сформованості внутрішньої Я-концепції, розвитком емпатії, соціального інтелекту, рольової компетентності тощо. Вони служать основою для подальшого теоретичного осмислення проблеми.

Теоретичний аналіз проблеми, представлений у першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні засади проблеми соціально-комунікативної компетентності вчителів», дозволив авторці описати міждисциплінарні підходи, за якими здійснюється вивчення досліджуваної компетентності, визначити витоки феноменів «компетентність» і «компетенція», досліджуваної «соціально-комунікативної компетентності», а також розвинути явлення про її розвиток. Теоретико-методологічні засади дослідження, врахування специфіки освітнього середовища ЗЗСО, надали можливість автору розробити структурно-змістову модель соціально-комунікативної компетентності та описати її структурні елементи. Дисертаційна робота має безперечні теоретичне значення та практичну цінність, яка полягає у можливості використання в психологічній практиці моделі соціально-комунікативної компетентності вчителя.

У другому розділі «Емпіричне дослідження соціально-комунікативної компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти» авторкою окреслено мету і завдання емпіричного дослідження; виявлено її критерії та показники; запропоновано авторську психодіагностичну методику та описано її психометричну перевірку, розроблено комплекс методик вивчення психологічних особливостей розвитку СКК, охарактеризовано вибірку

досліджуваних. Представлено кількісний і якісний аналіз результатів експерименту з використанням методів математичної статистики.

У третьому розділі «Психологічний супровід розвитку соціально-комунікативної компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти» описано концептуальні підходи до створення розвивальної програми, представлено програму «Соціально-комунікативна компетентність вчителя», а також наведено результати експериментальної перевірки її ефективності. Ковальова О.А. встановила, що програма сприяє підвищенню рівня розвитку соціально-комунікативної компетентності вчителя, яка відбувається не тільки завдяки уdosконаленню комунікативних технік, але й шляхом активного усвідомлення фахівцем власного багатомірного й багатоаспектного «Я», своєї професійної ролі та поведінкових патернів у вирішенні міжособистісних проблем, що дозволяє регулювати власну позицію й вирішувати проблеми в соціально-комунікативній діяльності.

Використання сучасних методів математичної обробки даних, ретельний аналіз та узагальнення результатів дослідження дозволило дисертантці досягти його мети - встановити психологічні особливості розвитку соціально-комунікативної компетентності.

Варто зауважити, що всі етапи емпіричного дослідження виконано на належному науковому рівні. Загальні висновки в стислому вигляді підсумовують результати дисертаційної роботи і свідчать про досягнення мети, реалізацію завдань, бачення авторкою дисертації можливих перспектив подальшої розробки проблеми. Вони є науково обґрунтованими, чітко сформульованими, викладені достатньо повно і в необхідній логічній послідовності.

Висновки до кожного розділу та загальні висновки логічно узагальнюють результати теоретико-емпіричного дослідження, цілком відповідають поставленим меті та завданням роботи.

Автореферат та публікації автора адекватно відображають основні теоретико-методологічні положення дисертації, її зміст, результати

емпіричних вимірів й реалізованої програми розвитку соціально-комунікативної компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти та відповідають вимогам.

Отже, на підставі аналізу тексту дисертаційної роботи, автореферату та публікацій автора, можна констатувати досягнення Ковальовою О. А. загальної мети дослідження, реалізацію поставлених завдань.

Високо оцінюючи рівень проведеного теоретико-емпіричного дослідження, разом із тим, вважаємо за необхідне висловити деякі побажання:

1. У даній дисертації розробка моделі розвитку соціально-комунікативної компетентності як системи, ієархії субкомпетентностей, базувалася на положеннях системно-структурного підходу, враховуючи відносність цієї системи: з одного боку, кожний компонент такої системи сам є якісно своєрідною системою нижчого структурного рівня; з іншого боку, – вона є компонентом системи вищого структурного рівня.

Створена структурно-змістова модель розвитку СКК вчителя як інтегральна єдність субкомпетентностей значно виграла б за умови проектування моделі у нелінійний спосіб, а застосувавши об'ємну модель розвитку соціально-комунікативної компетентності вчителів та врахувавши багаторіність: *субкомпетентностей; критеріїв та показників їх розвитку; оцінки результатів провадження програми розвитку соціально-комунікативної компетентності вчителів.*

2. У підрозділі 3.2, описуючи формувальний експеримент, бажано більш детально висвітлити етапи впровадження програми розвитку соціально-комунікативної компетентності вчителів та визначити основні умови її ефективної реалізації. Зазначимо, що доречно було б доповнити матеріал підрозділу наданням психологічних та методичних рекомендацій для викладачів центрів з перепідготовки педагогічних кадрів щодо розвитку соціально-комунікативної компетентності вчителів.

3. Наукова праця, на наш погляд, набула б більшої досконалості, якщо

б авторка: уникала дублетних форм і тавтології, більш вільно користувалася синонімічними та варіативними запасами літературної української мови, вправно залучаючи сполучниковий арсенал, та давала визначення авторських або маловживаних у науковому обігу термінів.

Проте наголошуую, що висловлені вище побажання не знижують загальної цінності проведеного дослідження, яке за своїм науковим рівнем, новизною у дослідженні проблеми, теоретичним і практичним значенням є прикладом успішного поєднання теоретичної та експериментальної науково-дослідної роботи, що заслуговує на високу оцінку.

Отже, все вищезазначене дозволяє стверджувати, що дисертація «Психологічні особливості розвитку соціально-комунікативної компетентності вчителів» є самостійною, завершеною роботою і відповідає чинним вимогам п. 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 до кандидатських дисертацій, а її авторка Ковальова Оксана Анатоліївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент,

кандидат психологічних наук, доцент

професор кафедри психології та педагогіки

Хмельницького національного

університету

Т. В. Комар

Перший проректор, проректор з науково-педагогічної
та наукової роботи Хмельницького
національного університету,
доктор економічних наук, професор

М. П. Войнаренко